

tanásatás egyik feladata erre választ adni –, hogy ez a templom mikori.

Munkatárs: Nagy Ágnes, Nagy Marcella, Vámos Gábor régésztechnikus.

ILON GÁBOR

184. Mezőpeterd határa

(Hajdú-Bihar megye) B, LT, Sza, Á

A debreceni Déri Múzeum 2002-ben megbízást kapott a MOL Rt-től a Mezőpeterd, Gyűjtőállomás–Kismarja, Nyugat 1. és Kismarja, Nyugat 2. gáztermelő kutak közötti gázvezeték nyomvonalának régészeti állapotfelmérésére. A március 23. és április 13. közötti terepbejárás során 19 lelőhelyet azonosítottunk a nyomvonalon, amely közül 6 lelőhely bizonyult igen intenzívnek. Ezen a helyeken július 1. és augusztus 31. között megelőző ásatást folytattunk.

A *Keserű-dűlőben*, a terepbejárás során 13. számot nyert lelőhely egy kiszáradt patakmeder mellett feküdt. Összesen négy korszaknak a nyomait sikerült dokumentálni a 700 m²-nyi területen. Ezek közül kiemelkednek a korai Árpád-korra (10–11. századra) datálható jelenségek és leletek, amelyek segítségével ezt a 150–200 évre eső korszak kronológiáját biztosan lehet finomítani. Az objektumok közül egy ároknak, egy gödörnek, egy kemence-komplexumnak, egy háznak és egy épületnek a nyoma, illetve leletanyaga mondható igen jelentősnek. Az árok határolhatta ezt a települést, amelyen kívül már nem találtunk erre az érára datálható jelenségeket. A ház egy tipikusnak mondható, kemencével ellátott, félig földbe mélyített, két cölöplyukas Árpád-kori ház volt. Ennek a háznak az alapozása jóval sekélyebb volt, mint az épület alapozása, amelyben két kemencének a nyomára bukkantunk. Az analógiák szerint feltehetőleg „kenyérsütésre használhatták”. Ettől keletre volt a két kemencéből és omladékaiból álló kemence-komplexum, amely több kérdést is felvet. Először is funkcionálhatott ez a jelenség külső kemenceként is, azonban sokkal valószínűbb az, hogy egy háznak a maradványairól van szó, amelynek a nyomát a mezőgazdasági gépmunkák (főleg a mélyszántás) olyannyira megbolygatták, hogy mindössze ezek az objektumok és néhány leletanyag maradt meg. A legfontosabb objektumnak azonban egy gödör tekinthető, amelyből két tárgy érdemel megkülönböztetett figyelmet. Az egyik egy pontkör díszes, agancsból készített csonttárgy, amely eddig, ebből a korszakból, telepről még nem került elő. A másik pedig egy hullámvonalakkal díszített cserépbográcsnak a peremtöredéke, amely ugyancsak ritkaságszámba megy. Összeségében az itt feltárt kora Árpád-kori telep meghatározó jelentőségű lesz a korszak kutatásának szempontjából. Ezen leletegyütteseken túl még egy késő bronzkori (gáva) tál tekinthető jelentősnek.

A *Gát-szeg-dűlőben* a terepbejárás eredményeivel ellentétben igen szegényesnek bizonyult a 14. számú lelőhely. A 300 m²-nyi területen három korszaknak a nyo-

mait sikerült megfigyelni, kora bronzkor (makói), késő bronzkor (gáva), szarmata, de kiemelkedő jelentőségű leletanyag nem került a felszínre a kevés kiásott objektumból.

M. NEPPER IBOLYA – SZILÁGYI KRISZTIÁN ANTAL

185. Mezőszemere, Kismari-fenék

(Heves megye) U, B, Sza

A lelőhely Szihalom község D-i határában, a Szihalmot Mezőszemerével összekötő műút K-i oldalán, egy Ny–K irányú földút nyomvonalán található. A régészeti jelentőségű terület az M3-as autópálya nyomvonalán végzett terepbejárások során vált ismertté, kutatására az autópálya-építést megelőzően, 1995–1997 között került sor. 1995–1997 között csak az autópálya nyomvonalát kutattuk meg.

A 8 m széles és 150 m hosszú lehumuszolt útszakaszon egy kb. 1200 m²-nyi területű, közepes fedettségű régészeti lelőhely került napvilágra. Az itt talált jelenségek három korszakba, az újkőkorba, a bronzkorba és a római császárkorba sorolhatók.

A régészeti jelenségek zömét képező telepjelenségek feltárását 2002 tavaszán, közel egy hónapos munka során végeztük el. Az újkőkorból egy árokészlet, a késői bronzkorból pedig egy-két gödör, valamint egy urnasír került elő. A telepjelenségek túlnyomó többsége a császárkori szarmata időszakból való. Ebből a korszakból feltártuk egy téglalap alakú, félig földbe mélyített, cölöpös szerkezetű ház maradványát, két füstölő vagy aszaló műhelyt, melynél az ovális tüzelőgödört a téglalap alaprajzú füstölőgödörrel félkör átmetszetű kürtő kötötte össze, valamint több, mint 30 méhkas alakú és hengeres formájú élelemtároló és hulladékgyűjtőt.

A lelőhelyen összesen 47 objektumot találtunk. Az újonnan feltárt telepjelenségek és temetőrészletek (azon túlmenően, hogy illeszkednek a korábbi feltárási eredményekhez) jól kiegészítik az eddigi ismereteket, és értékes, új leletanyagot szolgáltatnak a hely történetéhez.

Az ásatás anyagi fedezetét a Nemzeti Autópálya Rt. biztosította.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ – ÁCS CSILLA

186. Mindszent, Koszorús-dűlő

(Csongrád megye) H

A Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete és a Szegedi Biológiai Központ Genetikai Kutatóintézete által vezetett, *A történeti genetika a magyar ethnogenézis kutatásában* című NKFP pályázati program keretében, a 2002. évben három Csongrád megyei honfoglalás kori temető hitelesítő feltárására került sor. A genetikai mintagyűjtés regionális szempontjait figyelembe véve, a nevezett évben Csongrád megye É-i területét, Szentes határát választottuk ki kutatási régióknak, ahol néhány, Csallány Gábor által a 20. század első felében

már részben feltárt 10–11. századi temető hitelesítő feltárását kívántuk elvégezni. Az ásatás az MTA Régészeti Intézete és a szegedi Móra Ferenc Múzeum közös munkája volt.

A lelőhely Mindszent közigazgatási területén található, a településtől 5 km-re K-re, a Koszorús-dűlő hátrészben, a Koszorú-halom nevű kurgántól 1500 m-re K-re. A Szentest Hódmezővásárhellyel összekötő műútból a Nagyludas-halomnál Mindszent felé leágazó, ún. Miási út D-i oldalán, egy ÉNy–DK-i irányú kiemelkedésen fekszik az egykori Csernák-tanya.

1936. július 18-án Mindszenten, a Csernák János tulajdonában lévő, 252. számú tanya területén a tulajdonos homokkitermelés közben honfoglalás kori gyereksírt bolygatott meg. A leleteket beküldte a szentesi múzeumnak. Ezt követően 1936 augusztusában Csallány Gábor hitelesítő feltárást folytatott a lelőhelyen, amelynek során két további sírt tárt fel (ásatási dokumentáció: KJM RégAd: 85-76, 87-84, MNM RégAd: 276. M. IV. II. 21/1972; 89. M. II.; a leletanyag KJM RégGyűjt: 57.87.1–8; közlés: FolArch (3-4) 1941, 186, 189). Bálint Csanád 1968 tavaszán, a Csallány Gábor publikációjában szereplő térképvázlat alapján és Csernák János egykori tulajdonos feleségének segítségével azonosította a lelőhelyet, ahol 1968. szeptember 3–6. között hitelesítő feltárást végzett (ásatási dokumentáció: MFM RégAd: 85-76; leletanyag: KJM RégGyűjt: KJM 2000.2.1–3; közlés: RégFüz 1969, 50–51).

A lelőhely további kutatását az indokolta, hogy korábban csak a tanya Ny-i oldalán folyt feltárást, így további sírok előkerülésére lehetett számítani. 2002. szeptember 16–20. között négy szelvényben 162 m² felületet tártunk fel a tanyaépület különböző oldalain (ásatási dokumentáció: KJM RégAd: 553-2002; fotódokumentáció: KJM Fotótár 11307–11316). Megtaláltuk az 1968-as ásatás szelvényeit, további sírokat azonban a kiterjedt kutatás ellenére sem fedeztünk fel. A korábban feltárt három temetkezés – néhány további sír a tanya körüli földmunkák során megsemmisült Csernák János elmondása alapján – egy kiscsaládi temető része volt. További sírok a tanya épülete alatt nem zárhatók ki, amint ezt Bálint Csanád is megjegyezte, ezek a sírsorok azonban a tanya épületének sem a D-i, sem az É-i oldalán nem futnak ki az épület alól, így a lelőhely az épület alatti rész kivételével teljesen feltártnak tekinthető.

LANGÓ PÉTER – TÜRK ATTILA

187. Miskolc, Avas, Tűzköves

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Pa

A Miskolci Egyetem BTK Ős- és Ókortörténeti Tanszéke 2002. augusztus 30.–szeptember 7. között folytatta a területéről 1988-ban előkerült középső paleolit kovabánya-komplexum feltárását. Az ásatás során 2×5 méteres szelvényből nyolc és félezer paleolit került elő, közöttük típusos kőeszközök is, a kovabányászat objektu-

mai mellett. A leletanyag egy úgynevezett fogazott élű moustéri iparhoz tartozik.

RINGER ÁRPÁD

188. Miskolc, Baradla-barlang

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő

2001 őszén kezdtük meg kutatásainkat a Magyar Nemzeti Múzeum, a miskolci Herman Ottó Múzeum és az Aggteleki Nemzeti Park közös kutatóprogramja keretében. Első lépésként összegyűjtöttük a Baradla-barlangra vonatkozó eddigi régészeti publikációkat. Ezek feldolgozása során kiderült, hogy az elmúlt két évszázadban készült dokumentációk minimálisan sem teljesítik a korszerű régészettudományos kutatások elvárásait. Ezért a helyszíni munkák kezdetén az így „megismert” lelőhelyek azonosításával próbálkoztunk, ami csak részben volt eredményes. (Meghatároztuk a legjelentősebb Baradla-ásatás, a Nyáry Jenő-féle 1876–77. évi munkálatok helyszínét.) Ugyanakkor néhány lelőhely létét nem sikerült megerősíteni, illetve eddigi kutatásaink nem támasztják alá létezésüket.

A helyszíni bejárások alkalmával derült ki, hogy a barlang aggteleki szakaszán jelentős mennyiségű felszíni leletelőfordulás (elsősorban cseréptöredékek), illetve több régészeti réteg található. Ezért úgy döntöttünk, hogy a barlang teljes magyarországi szakaszát bejárjuk és felmérjük. 2001 októbere és 2002 júliusa között átkutattuk az aggteleki szakaszt (beleértve a Csontház-termet, Róka-ágot, Cserepes-termet stb.) és a főágot, valamint a jósvafői szakaszon az Óriások-csarnokát, Meseországot és az Arany-utcát.

A barlangban kisebb egységeket különítettünk el, ezeket digitális térképen jelöltük, és a felszíni leleteket ennek alapján csoportokban szedtük fel. A 830 munkaóra alatt 246 elhatárolt területen több, mint 10 000 cseréptöredéket gyűjtöttünk, amely anyag restaurálás és régészeti feldolgozás alatt áll.

A kutatás eredményeként bebizonyosodott, hogy az aggteleki oldalon a Csónakázó-tóig mindenhol jellemző volt az őskori ember jelenléte, illetve igen sok, eddig ismeretlen (dokumentálatlan és publikálatlan) településnyomot leltünk. Nagyon sok helyen találtunk steril agyagrétegek közötti, vagy cseppkő-réteg alatti *őskori kultúrrétegsort* – fekete, szürke színű, néhány centiméter vastagságú, hamus, faszenes, kerámiatöredékekkel, állatcsontokkal tarkított régészeti rétegeket. Ezek közelebbi vizsgálata fontos adalékot nyújthat a barlang őskori településtörténetéhez.

Szintén sok helyen fedeztünk fel az agyagban, metsetben látszó, egykori cölöpökre utaló lyukakat, melyekre nagyobb területen rábontva esetleg az őskori építmények szerkezetére vonatkozó adatokhoz juthatunk.

A kutatás meglepetései azok a *tüzelőhelyek*, melyeket a Hangverseny-teremben, a Cserepes-teremben, valamint a Denevér-ágban találtunk, illetve egy további